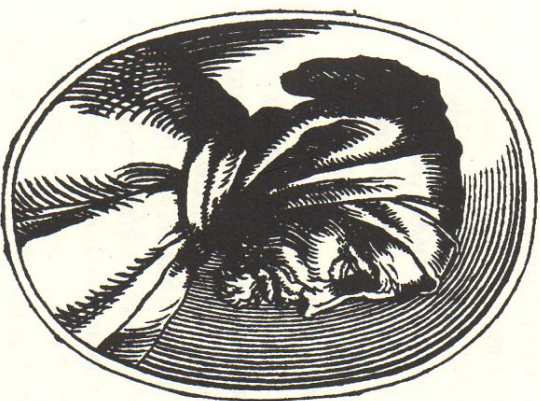

Cimabue

Φλωρεντία, 1240 - Φλωρεντία, 1302

Από τους αρελείωτους πολέμους που ρήμαξαν την Ιταλία καταστράφηκαν όχι μόνο όλα τα μνημεία, αλλά —χάτι πολύ χειρότερο— δεν έμεινε ούτε ένας καλλιτέχνης. Γύρω όμως στο 1240 στην ευγενική οικογένεια των Cimabue γεννήθηκε ένας γιος με το όνομα Giovanni, που με τη χάρη του Θεού έμεινε να αναστήσει την τέχνη της ζωγραφικής από τον λήθαργο. Σύμφωνα με την χρίση του πατέρα του αλλά και άλλων, φανόταν ότι το παιδί έχει ένα εξαιρετικό, καθαρό μυαλό, γι' αυτό θα έπρεπε να σπουδάσει τις επιστήμες. Έτσι, όταν μεγάλωσε, το έφερε ο πατέρας του στην συγγενή, που διδασκε γραιμιατική στις νέες μοναχές στη Santa Maria Novella. Όμως ο νεαρός Cimabue, αντί να επιδιώκεται στις επιστήμες, περνούσε όλη του την ημέρα ζωγραφίζοντας πάνω στα βιβλία και σε άλλα φύλλα χαρτιού ανθράκτους, άλογα, στίκια και κάθε είδους φαντασίες, και σ' αυτή του την χλίση υπήρξε τυχερός. Γιατί οι τότε προύχοντες της πόλης κάλεσαν στη Φλωρεντία μερικούς Έλληνες ζωγράφους, οι οποίοι έπρεπε να αναζωπυρώσουν τη σβησμένη τέχνη, και αυτοί ιστόρησαν μεταξύ των άλλων και το

Cimabue

παρεκκλήσιο των Gondi στη Santa Maria Novella, του οποίου η οροφή και οι τοίχοι έχουν τώρα καταστραφεί. Αφού ο Cimabue έκανε τα πρώτα βήματα στην τέχνη που τόσο του άρεσε, άφησε συχνά τα μαθήματά του και παρακολούθησε τους ζωγράφους στο έργο τους. Γι' αυτό πιστέψαν και αυτοί, όπως και ο πατέρας του, ότι έχει ταλέντο ζωγράφου και ότι μπορεί, αν αφιερωόταν στη ζωγραφική, να ελπίσει σ' ένα λαμπρό μέλλον. Έτσι, τον παρέδωσαν, για μεγάλη του χάρη, σ' εκείνους τους καλλιτέχνες, προκειμένου να διδαχθεί την τέχνη τους, και με συνεχή προσπάθεια αλλά και χάρη στο ταλέντο του κατάφερε να ξεπεράσει και αυτούς τους διασφάλους του σε ό,τι αφορά το σχέδιο και το χρώμα. Γιατί αυτοί δεν δούλευαν με βάρη τον ωραίο, αρχαίο ελληνικό τρόπο, αλλά, όπως το βλέπει κανείς ακοίμη και σήμερα στα έργα τους, με τον χονδροειδή και σκληρό τρόπο της εποχής τους, χωρίς να προσπαθούν στο ελάχιστο για οποιαδήποτε καλύτερευση.

Ο Cimabue τους μιμήθηκε βέβαια, αλλά εξευγένισε και τελειοποίησε την τέχνη τους, έτσι ώστε το όνομά του και τα έργα του τίμησαν την πόλη όπου γεννήθηκε. Αυτό μαρτυρούν πολλές εικόνες που ζωγράφησε στη Φλωρεντία, όπως ο πίνακας μπροστά στον βασιμό της Santa Cecilia² και μια εικόνα της Παναγίας στη Santa Croce³. Υστερα ζωγράφησε πάνω σε χρυσό χάλυβα, όσο καλύτερα μπορούσε, τον άγριο Φραγκίσκο εκ του φυσικού, κάτι το νέο για την εποχή του, και γύρω γύρω ιστορίες από τη ζωή του αγίου σε είκοσι

2. Αναφέρεται ως έργο του λεγόμενου «μαστόρα της Αγίας Κακί-
λίας» από το τέλος του 13ου αι., ίσως του Buonomio Buffalmano.
Uffizi, Φλωρεντία.

3. Από έναν Σιενέζο ζωγράφο του 14ου αι. Τώρα στο Βρετανικό
Μουσείο, Λονδίνο.

μικρές εικόνες γεμάτες από μικρές μορφές πάνω σε χρυσό χάλυβα⁴. Ανέλαβε και έναν μεγάλο πίνακα για τους μοναχούς της Vallombrosa στο μοναστήρι της Santa Trinità, στη Φλωρεντία. Κορίσσε πολύ προκειμένου να ανταποκριθεί στη φήμη που είχε αποκτήσει και παρουσίασε καλύτερες επινοήσεις και ωραίες πόνες. Η εικόνα αυτή έδειχνε μια Πα-
ναγία με το Βρέφος στην αγκαλιά της και πολλούς αγγέ-
λους τριγύρω που την υμνούσαν, και όλα αυτά πάνω σε χρυσό χάλυβα⁵. Όταν τελείωσε αυτό το έργο, πήγε από τον γηγενή του που είχε αναθέσει την εικόνα στη Santa Croce για παραγγελία να ζωγραφίσει πάνω σε ξύλο έναν μεγάλο Βουδωραμένο⁶. Με αυτά τα έργα απλώθηκε παντού η φήμη του Cimabue και έτσι τον κάλεσαν στην Assisi, μια πόλη στην Umbria, όπου μαζί με μερικούς Έλληνες ζωγράφους ιστόρησε ένα τμήμα της οροφής της Κάτω Εκκλησίας και επάνω στους τοίχους ζωγράφησε την ιστορία του Χριστού και εκείνη του αγίου Φραγκίσκου, ενώ ξεπέρασε κατά πολύ με την τέχνη του εκείνους τους Έλληνες ζωγράφους. Έτσι πήγε θάβρος. Άρχισε να νωπογραφεί μόνος του την Άνω Εκκλησία και στην κύρια κόγχη, πάνω από τον βασιμό, σε τέσσερα τμήματα ζωγράφησε σκηνές από τον βίο της Θεοτό-
κου, και μάλιστα την Κοίμησή της, ύστερα την Ανάληψή της και τελικά τη Στέψη της με πλῆθος από αγγέλους, ενώ στα πόδια της βρίσκονται πολλοί άγιοι. Αυτά τα έργα τώρα είναι σχεδόν αλλοιωμένα λόγω του χρόνου και της σκόνης. Ζωγράφησε επίσης στα πέντε σταυροθόλια της ίδιας εκκλη-
σίας πολλά ιερά θαύματα.

4. Στην Cappella Barti, στην εκκλησία Santa Croce.

5. Στο Uffizi, Φλωρεντία.

6. Στο Museo dell'Opera της Santa Croce. Αμφισβητείται ότι είναι
έργο του Cimabue.

Όταν τελείωσε με την οροφή, ζωγράφισε, στην αριστερή πλευρά της εκκλησίας, το επάνω τμήμα του τοίχου σε φρέσκο. Αυτό το πολύ μεγάλο, παλαιοστο και πραγματικά εξαιρετο έργο πρέπει, κατά τη γνώμη μου, να εντυπωσίασε τους πάντες εκείνη την εποχή, ύστερα από τον λήθαργο της τέχνης. Σ' εμένα, εν πάση περίπτωση, που το είδα το 1563, φάνηκε εξαιρετικά ωραίο, κυρίως όταν σκέφτηκα τι φως αποκαλύψε ο Cimabue σε τόσο πυκνό σκοτάδι.⁷

Επιστρέφοντας στη Φλωρεντία ο καλλιτέχνης ζωγράφισε στο Chiostro (αυλή με κιονοστοιχίες) του μοναστηριού Santo Spirito — όπου όλα η πλευρά προς την εκκλησία ήταν ζωγραφισμένη κατά τον ελληνικό τρόπο — τρία τόξα με θέματα από τη ζωή του Χριστού, τα οποία είναι αναμφίβολα πολύ ωραία δοσμένα.⁸

Για την εκκλησία Santa Maria Novella ζωγράφισε την εικόνα της Παναγίας, η οποία έχει τοποθετηθεί μεταξύ του παρεκκλησίου των Rucellai και εκείνου των Bardi da Vernio⁹. Αυτό το έργο έχει μεγαλύτερο μέγεθος από οποιονδήποτε άλλο παλαιότερο, και μερικοί άγγελοι που περιβάλλουν τη Θεοτόκο δείχνουν πως ο Cimabue δούλευε ακόμα κατά τον ελληνικό τρόπο, αν και με τα περιγράμματα αλλά και με τη μέθοδο πλυσίαζε περισσότερο προς τη νεότερη τεχνοτροπία. Ως τότε δεν είχε δει κανείς κάτι καλύτερο και γι' αυτό η εικόνα αυτή ξεσήκωσε τόσο θαυμασμό, ώστε μεταφέρθηκε με εορταστική πομπή από το σπίτι του Cimabue

7. Ο Cimabue ζωγράφισε τοιχογραφίες στην Άνω και στην Κάτω εκκλησία του San Francesco στην Assisi. Δεν έχει όμως απόλυτα ξεκαθαριστεί ποιος προέρχονταν από το Χέρι του.

8. Καταστράφηκε στην αναμόρφωση των κιονοστοιχιών στον 16ο αι.

9. Η επονομαζόμενη Madonna Rucellai στη Santa Maria Novella θεωρείται σήμα έργου του Σιενέζου Duccio.

στην εκκλησία με πολλή μεγαλοπρέπεια και με μουσική από τρομπέτες, ενώ ο ίδιος αναταμίεβηκε πλουσιοπάροχα για την προστάθειά του αυτή.

Επίσης διηγούνται ή διαβάζει κανείς για τους παλιούς ζωγράφους ότι, όταν ο Cimabue ζωγράφιζε αυτή την εικόνα ο' ένωσ κήπο κοντά στην πόλη του San Pietro, πέρασε από την πόλη ο βασιλιάς Κάρολος ο Πρεσβύτερος του Ανιου, και οι άρχοντες, που του έδειξαν μεγάλη φιλοφρόνηση, του παρουσίασαν μεταξύ άλλων και το έργο του Cimabue. Κανείς δεν το είχε δει ως τότε. Όταν λοιπόν το αποκάλυψαν στον βασιλιά, έτρεξε και όλο το αρχοντολόι της Φλωρεντίας για να το δει, κάτι που άρεσε πολύ στους γείτονες, οι οποίοι από τότε ονόμασαν τη γειτονιά τους Borgo Allegri, δηλαδή περιοχή της Χαράς. Αφού λοιπόν με όλα αυτά τα έργα ο Cimabue, για το καλό του, απέκτησε ένα φημισμένο όνομα, ονομάστηκε, μαζί με τον Arnolfo Lapi¹⁰ που ήταν τότε πολύ γνωστός στην αρχιτεκτονική, αρχιτέκτονας του ναού της Santa Maria del Fiore στη Φλωρεντία. Στο τέλος όμως, όταν πέρασε τα εξήντα, έφυγε απ' αυτόν τον κόσμο, αφού ο ίδιος, όπως μπορεί να πει κανείς, ανάστησε τη ζωγραφική στην κυριολεξία. Θάφτηκε στη Santa Maria del Fiore και στον τάφο του υπάρχει η εξής επιγραφή:

«Credidi ut Cimabos picturae castra tenere;
Sic tenuit vivens; nunc tenet astra poli»¹¹.

10. Arnolfo di Cambio.

11. «Όπως πίστευε ο Cimabue ότι, χεράτά τα κάστρα της ζωγραφικής, έτσι τα χεράτούσε ζωντανά. Τώρα χεράτά τα άστρα του ουρανού».

Θέλω ακόμη να προσθέσω πως ο Cimabue, αν δεν τον επισκιάζε το άστρο του Giotto, θα ήταν πολύ γνωστότερος. Όπως λέει ο Δάντης στην *Κωμωδία* του, στην ενδέκατη ωδή του *Purgatorio*, παίζοντας με την ταφική επιγραφή του Cimabue:

«Credette Cimabue nella pittura
Tener lo Campo, ed ora da Giotto il grido;
Si che la fama di colui oscura»¹².

Niccolò και Giovanni Pisani

Niccolò: Pisa, 1220 - Pisa, 1285

Giovanni: Pisa, 1250 - Pisa, 1320

Αν στην περιγραφή της ζωής του Cimabue αναφερθήκαμε στην τέχνη του σχεδίου και της ζωγραφικής, τώρα, στην περίπτωση των Niccolò και Giovanni Pisani, θα πούμε μερικά για τη γλυπτική και για τα σημαντικά κρίσιμα που έπαιξαν οι δυο τους. Γιατί τα γλυπτά και τα οικοδομήματά τους αξίζουν να χαρακτηριστούν όχι μόνο πολύ μεγάλα και θαυμάσια, αλλά και χαλαστημένα από κάθε άποψη. Με τα μαρμάρινα γλυπτά τους, με τα αρχιτεκτονήματά τους κατάφεραν να παραγκωνίσουν εκείνο το χονδροειδές και ανισόρροπο ελληνικό ύφος. Και το κατάφεραν αυτό με τον πλούτο των ευρημάτων τους και με τη σωστότερη θέση και στάση των μορφών.

Ο Niccolò Pisano εργάστηκε κοντά σε μερικούς Έλληνες γλύπτες, οι οποίοι δημιούργησαν τις μορφές και τα διακοσμητικά του καθεδρικού ναού της Pisa και του παρεκκλησίου San Giovanni. Ύστερα, ανάμεσα στα λάφυρα που ο στρατός των Πιζανών έφερε στην πατριδα ήταν και μερικές αρχαίες σαρκοφάγοι, οι οποίες βρέσκονταν ακόμη στο Campo Santo αυτής της πόλης, και ανάμεσά τους ήταν και μία ιδιαίτερα ωραία, στην οποία παραιστάνατο το κυνήγι του Μελέγγρου για τον Καλυδόνιο κάππο¹. Γιατί η απόδοση και η

12. «Σαν πρώτο άστρο που λάμπει στην τέχνη είναι ο Cimabue. Όμως η λάμψη του σκοτεινιάζει από τον γίγιο του Giotto».

1. Η σαρκοφάγος φέρει στην πραγματικότητα την παράσταση του μύθου της Φαιδρας και του Ιτρολάντου.